

ქართველი/იეზიდური
უმცირესობის კულტურული
მარშრუტი საქართველოში

MEŞA ÇANDÎ A KURDÊN
ÊZDÎ YÊN KÊMJIMAR LI
GURCISTANÊ

CULTURAL ROUTE OF THE
KURDISH/YEZIDI MINORITY
IN GEORGIA



ევროკავშირი
საქართველოსთვის
The European Union for Georgia



ევროპის საბჭო

ავტორი: **თათია ღვინერია**

შესავალი თავების ავტორი: **ალექსანდრა ველო-მატეუ**

Xwedîya nivîsê: **Tatiya Gvineriya**

Nivîskara beşên destpêkî: **Aleksandra Veloy-Mateu**

Author: **Tatia Gvineria**

Author of introduction texts: **Alexandra Veloy-Mateu**

ევროკავშირი
საქართველოსთვის
The European Union for Georgia



ევროპის საბჭო

პუბლიკაციაში წარმოდგენილი მოსაზრებები ეკუთვნის ნაშრომის ავტორებს და შესაძლოა არ ემთხვეოდეს ევროპის საბჭოს და ევროკავშირის ოფიციალურ პოლიტიკას.

Fikirên di nivîsê da hatine raberkirin, yê n xwediyên nivîsan in û ew dikarin ne gorî sîyaseta fermî a Şêwra Ewropayê bin.

The opinions expressed in this work are the responsibility of the authors and do not necessarily reflect the official policy of the Council of Europe.

© ევროპის საბჭო / Yekîtiya Ewropayê / Council of Europe 2017

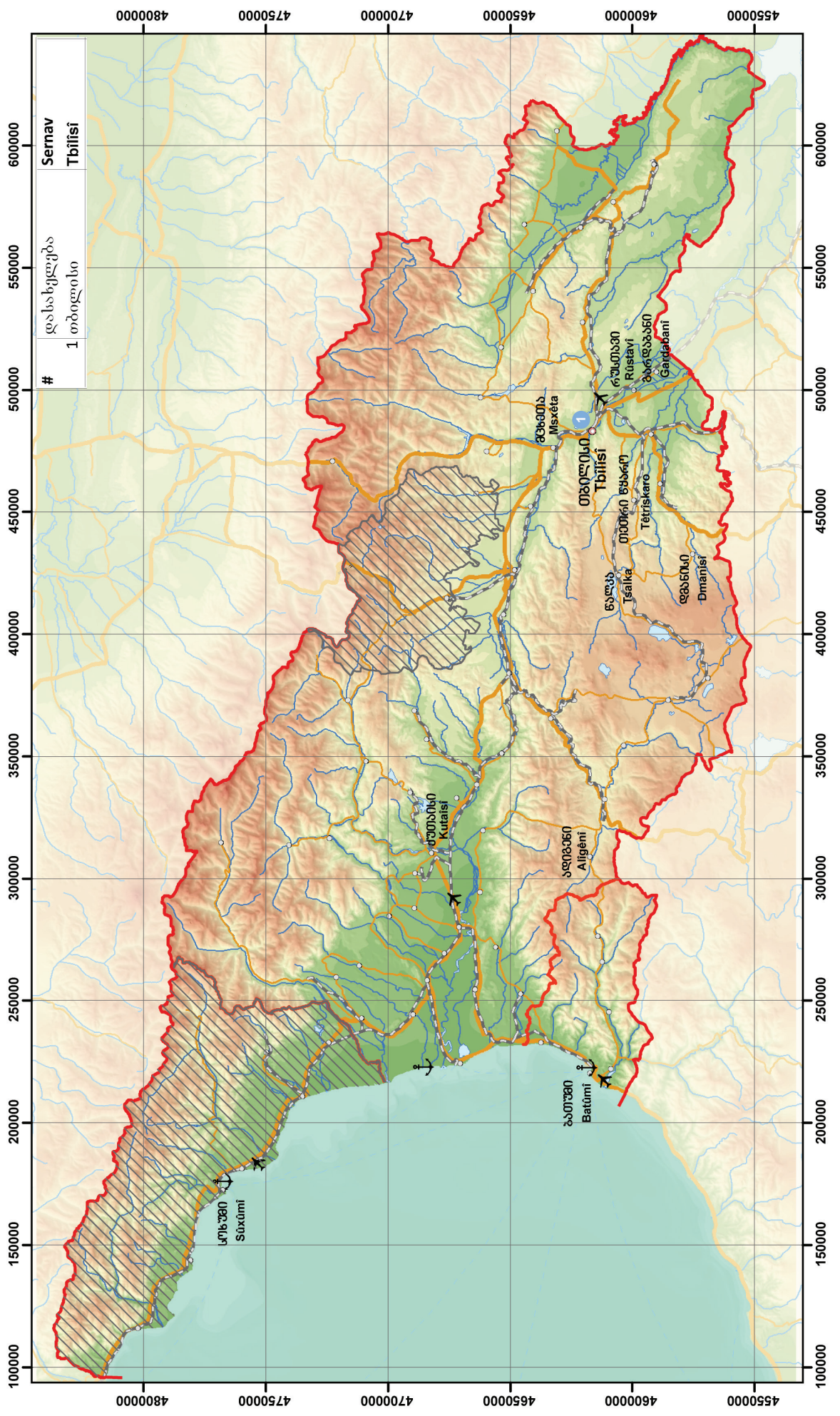
ეს სამუშაო შეესაბამება სასწავლო მასალას რომელიც თანხვედრაშია რეგიონული ან უმცირესობათა ენების ევროპული ქარტიის 8 (1)გ და 7(3) მუხლებთან.

Ev berhem gorî nivîsên dersdayîne ne, ku di xalên 8 (1) û 7 (3) a xartîya Ewropayê ya derheqa zimanên herêman an jî gelên kêmjimar da hatine destnîşankirin.

This work corresponds to a teaching material in conformity with Articles 8 (1)g and 7 (3) of the European Charter for Regional or Minority Languages.

სარჩევი | NAVEROK

ქართული/იეზიდური უმცირესობის ისტორია და კულტურა საქართველოში	5
Kurdên kêmjimar di dîrok û çanda Gurcistanê da.....	7
History and culture of the Kurdish/Yezidi minority in Georgia	9
თბილისი Tbilîsî Tbilisi	10



ქურთული/იეზიდური უმცირესობის ისტორია და კულტურა საქართველოში

არსებობს ვარაუდი, რომ ქურთები/იეზიდები (ქურთი მომთაბარე ტომები ყარსი-ერევნის ტერიტორიიდან) მესხეთში მეთექვსმეტე საუკუნეში ოსმალეთის იმპერიიდან გადმოსახლდნენ. დღევანდელი ქურთი/იეზიდი მოსახლეობის წინაპრების უმეტესობა საქართველოში მიგრაციის რამდენიმე ტალღის სახით ჩამოვიდნენ. პირველი ტალღა 1770 წელს გამოჩნდა. მეორე ტალღას მეცხრამეტე საუკუნეში ჰქონდა ადგილი, როდესაც იეზიდები ძირითადად აჭარის და მესხეთის რეგიონში დასახლდნენ. გადმოსახლების უკანასკნელ დიდ ტალღას მეოცე საუკუნის პირველ მეოთხედში ჰქონდა ადგილი, როდესაც ბრესტ-ლიტოვსკის ზავის შემდგომ რუსეთმა დაიბრუნა ზოგიერთი თურქული ტერიტორია და მოცემული ეთნიკური ჯგუფი ისლამის მიღების იძულების მიზნით ზეწოლის საფრთხის წინაშე აღმოჩნდა. ამ პერიოდის განმავლობაში ისინი საქართველოში დასახლდნენ.

ქურთებმა/იეზიდებმა საკუთარი კულტურა და ტრადიცია თავიანთ დასახლებებში ჩამოიტანეს, რაც აისახა სამოსში, მუსიკალურ ინსტრუმენტებსა და ხალხურ სიმღერებში. ქურთებს/იეზიდებს ყოველთვის ძალიან აქტიური კულტურული ცხოვრება ქონდათ საქართველოში; 1925 წელს დაარსდა ქურთების/იეზიდების კლუბი და კულტურულმა ცხოვრებამ აყვავება დაიწყო. საბჭოთა კავშირის პერიოდი რთული აღმოჩნდა, თუმცა 1970-იან წლებში ქურთებმა/იეზიდებმა მიიღეს სახელმწიფო დაფინანსება კულტურული აქტივობებისთვის და დაიწყო კულტურული „რენესანსი“. ქურთების/იეზიდების უმრავლესობა იეზიდობის მიმდევარია. აღნიშნული რელიგია ერთ-ერთ უძველეს რელიგიად მიიჩნევა, რომელსაც მრავალი მიმდევარი ჰყავს ამ თემში. იეზიდობე მრავალმა სხვა რელიგიამ მოახდინა ზეგავლენა, მათ შორის იუდაიზმმა, ისლამმა და ქრისტიანობამ, რის შედეგადაც მოცემული რელიგია ზემოხსენებული რელიგიების სხვადასხვა ელემენტებს შეიცავს და საკმაოდ სინკრეტულია. ეს არის მონოთეისტური რწმენა, სადაც

ღმერთი წარმოადგენს კარგსაც და ბოროტსაც. აღნიშნულის გამო, მთელი ისტორიის განმავლობაში, ბევრი იეზიდებს ერეტიკოსებად თვლიდნენ. ქურთები/იეზიდები საუბრობენ კურმანჯიზე, ქურთული ენის დიალექტზე, თუმცა ამჟამად იგი შენარჩუნებულია როგორც „სახლის“ ენა.

გამოჩენილი ქურთი/იეზიდი მოღვაწეები საქართველოში:

- ჯარდოე ასადი (1929-1993), ამინე ავდალი (1906-1964), ძმები ბაღრო და აზიზ სლოევები (1927-2005) – მწერლები და პოეტები;
- ბასე ჯაფაროვა (1943) და მურაზ დაუდი (1947-2014) – მხატვრები;
- ლუსია ალოევა (1928-2011) – პირველი მეცნიერი ქურთი ქალი, ბიოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი;
- ლამარა ფაშაევა (1940-2015) – ისტორიკოსი, ეთნოგრაფი.

KURDÊN KÊMJIMAR DI DÎROK Û ÇANDA GURCISTANÊ DA

Fikir heye, ku kurdên êzdî (eşîretên kurdan yên koçer yên axa Qersê-Rewanê) di sedsala şanzdehan da ji Împêratorîya Osmanîyê cîguhastî Misxêtê bûne. Piraniya pêşiyên nişteciyên kurdên êzdî yên niha bi çend pêlên mihaciriyê, di wextên cuda-cuda da hatine Gurcistanê. Pêla pêşin sala 1770î bûye. Pêla duduyan di sedsala nozdehan da bûye, dema êzdî piranî li deverên Acariyayê û Misxêtê bi cî bûn. Pêla dawî a mezin di çarêka pêşin a sedsala bîstî da bû, dema piştî peymanê aştîyê ya Brêst-Lîtviyayê Rûsiyayê çend axên Tirkîyê li xwe vegerand, dema ew koma êtnîkî li ber xetera bi destî zorê qebûlkirina îslamê sekinîbû. Di wan deman da ewana li Gurcistanê bi cî bûn.

Kurdên êzdî çand û erf-edetên xwe bi xwe ra anîne warê xwe yê nû û ew yek ji wergirtina wan, aletên sazbandiyê û stiranên gelêrî da hatine xuyakirin. Kurdên êzdî herdem jî li Gurcistanê bi jiyana çandî a aktîv jiyane; sala 1925an bingehe komeleya kurdên êzdî hate danîne û jiyana çandî dest pê kir gulveda. Dema Yekîtiya Sovyet demeke dijwar bû, lê dîsa jî di salên 1970î da kurdên êzdî bona karê çandî ji aliyê dewletê da hatine fînansekirin û bona wana dem û dewrana "rênêsansa" çandî dest pê bû. Piraniya kurdên êzdî êzdîtiyê dihebînin. Ev dîn hesab dibe yek ji dînen herî kevinare û kesên pey wî dînî diçin niha gelek in. Gelek dînen din tesîr li ser dînê êzdîtiyê kirine, di nav wan da dînê cihûyan, îslamê û xaçparêziyê jî, lema jî di vî dînî da êlêmêntên van dînan hene û ew dîn êpêceyî sînkretî ye. Ew dînekî monotêstî ye, ku Xwedê di wî dînî da him qenciyê, him jî xirabiyê diyar dike. Di rûyê wê yekê da gelek êzdî di nav dîrokê da wek hêrêtikos hatine zanîn. Kurdên êzdî bi Kurmancî dipeyivin, ku zaravekî zimanê kurdî ye, lê em wê jî bêjin ku ew niha piranî wek zimanê "malê" hatîye parasti.

Karmendên kurdên êzdî yên binavûdeng li Gurcistanê

- Cerdoyê Esed (1929-1993), Emînê Evdal (1906-1964), du bira – Baxço û Ezîz Siloyêv (1927-2005), ku nivîskar û helbestvan bûne;
- Besê Ceferova (1943) û Miraz Dawûdî (1947-2014) – herdu jî wênekêş;
- Lûsîya Aloyêva (1928-2011) – jina kurd a zanyar a pêşin, doktora bîologîyayê;
- Lamara Paşayêva (1940-2015) – dîrokzan, êtnograf.

HISTORY AND CULTURE OF THE KURDISH/ YEZIDI MINORITY IN GEORGIA

It is presumed that Kurds/Yezidis (Kurdish nomadic tribes from the Kars-Yerevan territories) settled in the Meskheta area in the sixteenth century from the Ottoman Empire. Most ancestors of the present Kurdish/Yezidi population arrived in Georgia during several migration waves. The first one took place around 1770. Another one took place in the nineteenth century, when Yezidis mostly settled in the Adjara and Meskheta regions. The last big migration wave was in the first quarter of the twentieth century, as a result of the pressure faced to convert to Islam after the Brest-Litovsk Treaty, when Russia returned some lands to Turkey, and this time they settled mostly in Tbilisi.

The Kurds/Yezidis brought their culture and traditions to their settlements, reflected for example in clothing, music, musical instruments and folk singing. Kurds/Yezidis have always had a very vibrant cultural life in Georgia; in 1925 the Kurdish/Yezidi club was founded and cultural life began to flourish. Soviet times proved difficult, but in the 1970s state funding was granted for cultural activities and a cultural 'renaissance' took place. The majority of Kurds/Yezidis are followers of Yezidism, which remains intertwined with the community. It is considered to be one of the oldest religions still practised, and, having been influenced by many others and combining different elements of them, including Judaism, Islam and Christianity, it is probably quite a 'syncretic' religion. It is a monotheistic faith where God represents both good and evil, which is why, throughout history, many have considered the Yezidis to be heretics. Kurds/Yezidis speak kurmanji, a dialect of the Kurdish language, although at present it remains mostly as a 'home' language.

Distinguished Kurdish/Yezidis in Georgia:

- Jardo Asadi (1929-1993), Amine Avdali (1906-1964), brothers Baghcho and Aziz Sloev (1927-2005), writers and poets;
- Base Jafarova (b.1943) and Muraz Daudi (1947-2014), painters;
- Lucia Aloeva (1928-2011), first female Kurdish woman scientist, Doctor of Biology;
- Lamara Fashaeva (1940-2015), historian and ethnographer.

თბილისი | Tbilisi | Tbilisi

- 1 **იეზიდური კულტურის ცენტრი, თბილისი.** იეზიდთა სასულიერო და კულტურული ცენტრი 2015 წლის 16 ივნისს გაიხსნა. | **Navbenda çanda êzdiyan, Tbilisi.** Navbenda êzdiyan ya ruhanî û çandî a pêşin 16ê heziranê sala 2015an li Tbilisiyê hate vekirinê. | **Yezidi Cultural Centre, Tbilisi.** In 2015, the Yezidis of Georgia celebrated the opening of their first temple and cultural centre in Tbilisi.



490000

489500

4617500

4617500

490000

489500

ჯავახიშვილის ქ.
Kuçeya Cavaxet'i

პარკატილი 3
Varketili 3

სტადიონი
Stadion

IV მკ/რ
parbajare IV

№185
სკოლა

Dibistana hejmara
185an

ს. თაყაიშვილის ქ.
Kuçeya S. Takafşvili

Cüreyk'i navbenda rehabilitasioné
bona zarokén kolanán "Lampioni".

მუსავარ გავრთვა ტიპის
სარეაბილიტაციო ცენტრი
"ლამპიონი"

კოლეჯი
kolec

პარკატილი 3
Varketili 3

№180
სკოლა

Dibistana hejmara
180an

III მკ/რ
parbajare III



1:4,000

0 0.03 0.06 0.12 0.18 0.24 km

1

K'ARTIYA ÊVROPÎ YA ZÎMANÊD
HERÊMÎ YAN KÊMJÎMARAN

Konvêsiya Şêwra Êvropayêye,
ya arîk'ariyê dide xweyî kirina zimanêd
wan kêmjîmaran, k'îjan jî bi e'detî di
welêt da xeber didin. Di Rênişa zimêne
ber ç'e'va da ewan t'ivdîrêd piştgiriyê ya
K'artiya zimanane Êvropî da hatine cî-war
kirinê yên ku Gurcistan merem dike bona
zimanê kurmancî / k'urdî bi k'ar bîne:

coe.int/minlang
coe.int
coe.ge

Şêwra Êvropayê sazîke heqên merive pêşvane li
diniyalîkê da. Ew 47 dewletên endam çêbûye, jî
wan 28 endamê Yek'tiya Êvropayêye jî. H'emû
dewletên endamên Şêwra Êvropayê konvêsiyaqirama
heqên meriv ya Êvropayê qol kirine, ya
ku bona xweyî kirina heqên meriv, dêmkreatiyê
û herîbilindiya qanûnêya. Dadgeha Êvropî ya
heqên meriv mêzek'ariyê serîanfina konvêsiyayê di
dewletên endam da dike.

რეგიონული ან უმცირესობათა ენების
ევროპული ქართია წარმოადგენს
ევროპის საბჭოს კონვენციას, რომელიც
ხელს უწყობს იმ უმცირესობათა ენების
დაცვას, რომლებზეც ტრადიციულად
საუბრობენ ქვეყანაში.

რეგიონული ან უმცირესობათა
ენების ევროპული ქარტიისა და
ევროპის საბჭოზე დამატებითი
ინფორმაციისათვის გთხოვთ, ეწვიოთ
ჩვენს ვებგვერდებს:

coe.int/minlang
coe.int
coe.ge

ევროპის საბჭო არის ადამიანის უფლებათა
მოწინავე ორგანიზაცია კონტინენტზე. იგი 47 წევრი
სახელმწიფოსაგან შედგება, რომელთაგან 28 ევროპის
კავშირის წევრიცაა.
ევროპის საბჭოს ყველა წევრმა სახელმწიფომ
ხელი მოაწერა ადამიანის უფლებათა ევროპულ
კონვენციას – ხელშეკრულებას, რომელიც გამიზნულია
ადამიანის უფლებების, დემოკრატიისა და კანონის
უზენაესობის დასაცავად. ადამიანის უფლებათა
ევროპული სასამართლო ზედამხედველობს კონვენციის
შესრულებას წევრ სახელმწიფოებში.

KUR
KAT

ევროკავშირი
საქართველოსთვის
The European Union for Georgia



ევროპის საბჭო